

DE COMMISSIERAPPORTEN ZIJN VERSCHENEN. WAT NU?¹

Als de organisatoren van dit Platform-seminar mij slechts een minuut spreektijd hadden gegeven, dan zou ik het volgende hebben gezegd. Laten de mensen, die uit naam van alle Nederlandse joden in de wereld gaan onderhandelen met de Nederlandse overheid en met de verschillende financiële instellingen, in de eerste plaats morele claims naar voren schuiven, en pas daarna geldelijke claims. De grootste fout die de onderhandelaars kunnen maken, is direct te beginnen met de financiële claims.

Als zij, die spreken namens de Nederlandse joden, de onderhandelingen laten overheersen door het naar voren schuiven van de eis: 'Wij willen geld', dan bevestigen zij min of meer stilzwijgend het verwrongen standpunt van de Nederlandse regering met betrekking tot het principiële erkennen van de verantwoordelijkheid van voorgaande regeringen tegenover haar joodse medeburgers.

Door direct met financiële eisen de onderhandelingen in te gaan, wordt de onderhandelingspositie van de joodse gemeenschap inzake claims rond de Tweede Wereldoorlog verzwakt. Daarnaast zal het Nederlandse volk, via de media, ten onrechte de indruk krijgen dat de Nederlands-joodse gemeenschap alleen maar haar geld terug wil. In plaats daarvan zouden wij ernaar moeten streven dat het Nederlandse volk zegt: 'Het is een schandaal, de manier waarop de Nederlandse joden zijn behandeld door de regering en vele instellingen in Nederland. Laten we hen op z'n minst hun door de regering ten onrechte achtergehouden geld teruggeven.'

Als ik nog een minuut spreektijd had gekregen, dan zou ik aan het bovenstaande hebben toegevoegd: de onderhandelaars moeten de nadruk leggen op vier claims van morele aard. Deze zijn: 1. De huidige Nederlandse regering erkent dat zij juridisch gezien medeverantwoordelijk is voor dat wat de Nederlandse joden tijdens de Tweede Wereldoorlog overkomen is.

2. De Nederlandse regering erkent dat zij moreel verantwoordelijk is voor wat de Nederlandse joden in de Tweede Wereldoorlog is aangedaan.

3. De Nederlandse regering erkent dat de naoorlogse rechtsherstelwetten de joden benadeelden.

4. De Nederlandse regering erkent dat deze onfaire wetgeving tegenover de joden op een discriminerende wijze ten uitvoer werd gebracht.

---

¹ Lezing op Platform seminar 17 Januari 2000.

Nu mij op deze seminar-dag van het Platform Israel meer spreektijd is gegeven, wil ik nader ingaan op mijn stellingen. Ik wil ook de conclusies van de onderzoekscommissies van Kordes en Scholten voor u samenvatten. Wat hebben zij bereikt, waar hebben zij gefaald, welke andere aspecten vragen nog om onderzoek, en wat moeten de Nederlandse joden nu doen?

Verantwoordelijkheid in juridische zin

Wat de morele claims betreft, wil ik hierbij opmerken dat Nederland zichzelf graag presenteert als gidsland, een land dat zich andere landen ten voorbeeld stelt. Tegenover de Nederlandse joden hebben de regeringen van het democratische Nederland echter een tamelijk hypocriet beleid gevoerd. Deze beschuldiging moet onderbouwd worden en dat zal ik ook doen.

In de Platform-bijeenkomst van juli 1999 werd mij de vraag gesteld waarom ik vond dat de naoorlogse Nederlandse regeringen in juridische zin mede verantwoordelijk zijn voor alles wat de Nederlandse joden ten tijde van de Tweede Wereldoorlog is overkomen. Een argument tegen mijn stellingname was dat het toch de Duitsers waren die de vervolging van de Nederlandse joden op gang brachten, niet de Nederlanders. Als het, zo werd gesteld in de discussie, aan de Nederlandse regering had gelegen, waren de Nederlandse joden destijds niet van hun burgerrechten beroofd en de dood ingejaagd. Dat is waar, maar dat is niet het punt waar het juridisch gezien om draait.

Enkele maanden na de Platform-bijeenkomst sprak de advocaat Antoon Kasdorp, senior partner van het grote Nederlandse advocatenbureau Houthoff, over dit onderwerp in Tel Aviv. Ik vat zijn argumenten hierbij samen.

Bij de beoordeling van de mate van juridische medeverantwoordelijkheid (legal co-responsibility) is de kernvraag: in hoeverre kunnen de naoorlogse, democratisch gekozen Nederlandse regeringen beschouwd worden als juridische opvolgers van het bewind Seyss Inquart. In de loop van 1944 boog de Nederlandse regering in ballingschap zich over het vraagstuk van de toekomstige naoorlogse wetgeving. Een categorie wetten van de bezetter werd ongeldig verklaard; een andere categorie wetten werd ongeldig verklaard vanaf het moment van de bevrijding van Nederland; een derde categorie wetten uit de periode Seyss Inquart werd vooralsnog gehandhaafd.

Kasdorp stelt nu dat het feit dat er wetten uit de Seyss Inquart periode werden gehandhaafd, aantoont dat er sprake is van ononderbroken wetgeving (*legal continuity*) van het Reichskommissariat in bezet gebied via de regering

Schermerhorn in Londen tot aan de huidige Nederlandse regering toe. Wij weten, met Kasdorp, dat de naoorlogse Nederlandse regeringen hun afschuw uitspraken over dat wat Seyss Inquart deed en zei. Echter, in juridische zin doet dit niet af aan de medeverantwoordelijkheid ten aanzien van het proces van wetgeving en uitvoering van wetten.

Kasdorp schreef: ‘Als de Duitse Bondsrepubliek wel haar verantwoordelijkheid neemt ten aanzien van verplichtingen voortvloeiend uit de jaren van het Hitlerbewind, moet de Nederlandse regering dit dan niet doen voor de jaren waarin Nederland geregeerd werd door een bezettingsmacht? Geen van beide kan worden geassocieerd met de voorgaande regeringen, respectievelijk het Hitlerbewind en het bewind van het Reichskommissariat in den Nederlanden, maar beide hebben de boedel van hun voorgangers overgenomen en, naar men mag aannemen, zowel de bezittingen als de schulden.’

Anders gezegd: Als je een erfenis aanvaardt, ben je ook wettelijk verantwoordelijk voor daaruit voortvloeiende verplichtingen. Dit staft mijn conclusie dat de Nederlandse regering ten onrechte haar medeverantwoordelijkheid (legal co-responsibility) afwijst.

Een andere fout die wij kunnen maken is te zeggen dat erkenning van deze medeverantwoordelijkheid niet zo belangrijk is omdat alle joodse claims die wettelijk zouden voortvloeien uit een erkenning door de Nederlandse regering van haar medeverantwoordelijkheid, al verjaard zijn.

Sommigen zeggen dat de huidige joodse claim tegenover de Nederlandse regering sowieso van morele aard is, dus waarom moeten we de nadruk leggen op de ‘legal co-responsibility’? Laat ik het duidelijk stellen: als de leiders van de Nederlands-joodse gemeenschap zich niet sterk maken voor dit onderwerp, dan lopen zij het risico medeplichtig te worden aan geschiedvervalsing (*distortion of history*).

Sommige leiders zullen zeggen dat het niet eenvoudig is om, individueel of als gemeenschap, zo’n claim te leggen, omdat de joden slechts een kleine minderheid vormen binnen de Nederlandse samenleving. Wie dit zegt, beweert in feite dat het toelaten van deze geschiedvervalsing de prijs is die joden in de diaspora, in dit geval de Nederlandse joden, in zo’n situatie, het zijn van een minderheidsgroepering, moeten betalen.

De morele verantwoordelijkheid

De Nederlandse regering draagt naast de ‘legal co-responsibility’ ook een ‘moral responsibility’ voor alles wat de Nederlandse joden tijdens de oorlog is aangedaan. De historica Nanda van der Zee heeft een grote bijdrage aan deze discussie geleverd met haar boek ‘Om erger te voorkomen’. Antoon Kasdorp zegt over de morele verantwoordelijkheid: ‘Niemand kan volhouden dat de Nederlandse regering in ballingschap en het Nederlandse volk hun uiterste best hebben gedaan om te voorkomen dat de Nederlandse joden het slachtoffer zouden worden van anti-joodse maatregelen in Nederland.’ Ik zeg het meer direct: de Nederlandse regering in ballingschap heeft veel minder gedaan dan de Noorse regering om te proberen joden te redden. In vijf jaar tijd heeft koningin Wilhermina in haar radiotoespraken vanuit Londen niet meer dan vijf zinnen gewijd aan de moord op 100.000 Nederlandse joden. Omgerekend is dit een zin per 20.000 vermoorde joden.

De Hoge Raad, waarvan de leden werden benoemd door de democratisch gekozen vooroorlogse regering, heeft bij meerderheid via het accepteren van de Arierverklaring discriminatie jegens de joden goedgekeurd, ondanks het feit dat de raadsheren wisten dat dit in strijd was met de Nederlandse grondwet. De voor de oorlog benoemde hoogste ambtenaren van de diverse ministeries in Nederland hebben meegewerkt bij het invoeren van de discriminerende maatregelen, gericht op uitsluiting van joden. Desondanks zegt de huidige Nederlandse regering: ‘Nee, de Nederlandse regering is niet moreel verantwoordelijk voor deze beleidsdaden.’

Misschien dat nog niet iedereen begrijpt waarom ik spreek van een hypocriete houding van de huidige Nederlandse overheid. Ik geef dus nog een paar voorbeelden.

Het was de Nederlandse politie die joden oppakte, inclusief zuigelingen, bejaarden en geesteszieken. Iedereen binnen het politieapparaat wist dat de politie tot taak heeft de wet te handhaven en misdadigers te arresteren. Dus niet mensen die onschuldig waren. De opgepakte joden werden met treinen van de Nederlandse Spoorwegen, bestuurd door Nederlandse spoorwegambtenaren, afgevoerd naar het doorgangskamp Westerbork in het oosten van Nederland, waarna in Oost-Europa de dood wachtte. Eichmann zou later zeggen: ‘Deze transporten liepen zo gesmeerd, het was een plezier om dat te zien.’

Na de oorlog vond er slechts een zeer gedeeltelijke zuivering plaats binnen het Nederlandse politieapparaat. Twee leden van de zuiveringscommissie van de Amsterdamse politie hadden meegewerkt aan het oppakken van joden in

oorlogstijd. Een van hen zou later, na de oorlog, bevorderd worden tot hoofd van de Amsterdamse politie.

Ondanks deze beschamende feiten ontkent de Nederlandse regering moreel verantwoordelijkheid te dragen voor wat de Nederlandse joden in de oorlogsjaren is aangedaan. Avraham Roet zei het als volgt: ‘Nederland is trots op het feit dat in Den Haag het Internationaal Gerechtshof zetelt. Nederland geeft graag andere landen advies over hoe om te gaan met minderheden, en hoe de rechten van die minderheden te respecteren. In Den Haag zetelt het Joegoslavietribunaal, een initiatief van de Nederlandse regering, maar tegelijkertijd zien wij dat de Nederlandse samenleving er meer dan 50 jaar na afloop van de Tweede Wereldoorlog nog steeds niet toe is overgegaan een aanzienlijk bedrag van gestolen geld van Nederlandse joden terug te geven aan rechthebbenden.

De WUV

Sommigen hier in de zaal zullen zich afvragen of de Nederlandse regering 27 jaar geleden, met het instellen van de ‘Wet Uitkeringen Vervolgingslachtoffers 1940-1945’, afgekort de WUV, niet erkend heeft moreel verantwoordelijk te zijn voor wat de Joden in de oorlog is overkomen. Dat ligt echter heel anders. Het feit dat 28 jaar na afloop van de oorlog de WUV-wet er komt, betekent dat de regering de noodzaak inziet van een stuk sociale wetgeving gericht op getraumatiseerde oorlogsslachtoffers. Officieel werd er gesproken van – zij het zeer verlate – “solidariteit”. Er was echter geen sprake van enige formele erkenning van het feit dat de Nederlandse regering moreel verantwoordelijk is voor dat wat de Nederlandse joden tijdens de oorlogsjaren is aangedaan.

Ik heb een afschrift van een officiële brief waarin de huidige Nederlandse regering deze morele verantwoordelijkheid expliciet ontkent. In het voorjaar van 1999 schreef professor E. Landsberg, Nederlandse, wonende in Haifa, een brief aan premier Kok in Den Haag. Daarin stelde zij vragen, onder andere over het punt van de morele verantwoordelijkheid. Zij ontving een antwoord in naam van de Nederlandse minister van Financien: ‘Wat het lot van de joden gedurende de Holocaust betreft, is de Nederlandse regering van mening tegenover haar joodse burgers niet tekort geschoten te zijn.’ Daarom noem ik de houding van de Nederlandse regering hypocriet.

Nogmaals, ik zeg niet dat het voor hen die leiding geven aan de Nederlands-joodse gemeenschap, gemakkelijk is om deze beschuldiging van hypocriet gedrag bij de Nederlandse regering op het bord te leggen, zelfs als we weten dat de beschuldiging, anno 2000, meer dan 55 jaar na de oorlog, op waarheid berust.

U kunt zeggen dat ik, wonende in Israel, makkelijk praten heb, maar daar stel ik het volgende tegenover. Als de vertegenwoordigers van de joodse gemeenschap het niet kunnen of willen opbrengen om van de Nederlandse regering deze erkenning van verantwoordelijkheid te eisen dan is de enige conclusie dat tot vandaag de dag Nederlandse joden minder gelijk zijn dan andere Nederlandse burgers.

Restitutie

De derde morele claim betreft de onrechtvaardige naoorlogse Nederlandse wetgeving ten aanzien van restitutie. Wetgeving die geen rekening hield met het feit dat de joden als geen andere bevolkingsgroep zwaar geleden hebben onder vele vormen van roof tijdens de oorlogsjaren. Een openbare discussie over de wenselijkheid van aanvullende wetgeving op dit terrein is nooit gevoerd. In 1999 verscheen het boek 'Roof'. Hierin beschrijft Gerard Aalders in detail hoe de joden systematisch van al hun bezittingen zijn beroofd.

De grote vraag is nu hoe het op 27 januari 2000 te verschijnen rapport Van Kemenade zal ingaan op de kwestie van de onrechtvaardige rechtsherstelwetten. Zal de commissie oproepen tot een openbaar debat over deze kwestie, of er min of meer stilzwijgend aan voorbijgaan? Ik ben van mening dat de vertegenwoordigers van de Nederlands-joodse gemeenschap met kracht moeten blijven aandringen op een openbaar debat.

De uitvoering van de restitutiewetten

Het vierde morele punt betreft het feit dat de Nederlandse restitutiewetten niet alleen nadelig uitwerkten voor de joodse bevolkingsgroep, maar dat die wetten bovendien op voor de joden nadelige wijze werden toegepast. Dit was bewust beleid. Twee voorbeelden hiervan die mij beiden door Dr. Joseph Michman zijn verteld:

Joop Voet, later Nederlands honorair consul in Tel Aviv, werkte na de oorlog bij het Beheersinstituut, een rijksinstituut dat niet alleen in beslag genomen vijandelijk bezit beheerde, maar ook de bezittingen van vermiste personen, vrijwel allemaal joden. Voet werd geregeld duidelijk gemaakt dat volledige restitutie aan de joden in strijd zou zijn met het naoorlogs economisch herstel van Nederland.

Het andere verhaal gaat over een bezoek aan de eerste Nederlandse premier van na de oorlog, Schermerhorn. Aanwezig waren Leib de Leeuw, professor in Haifa, en Karel Hartog, secretaris van de Nederlandse Zionisten Bond. Op een

vraag over rechtsherstel antwoordde de premier dat men van hem als socialist niet kon verwachten geld terug te geven aan joodse kapitalisten.

Het in December 1999 verschenen rapport van de commissie Scholten toont met een reeks van voorbeelden aan dat de restitutiewetten voor joden op oneerlijke wijze werden toegepast. De commissie Scholten houdt de toenmalige, naoorlogse, minister van Financien, Lieftinck, medeverantwoordelijk voor ernstige misstanden rond de Effectenbeurs in Amsterdam, waar niet alleen tijdens de oorlogsjaren, op specifiek verzoek van de Vereniging voor de Effectenhandel, handel gedreven werd in van joden gestolen effecten, maar ook na de oorlog rechtsherstel in de zin van teruggave van bezit aan Nederlandse joden werd tegengewerkt door deze vereniging van effectenmakelaars.

Na de oorlog werd ook besloten af te zien van rechtsvervolging van de Duitser Rebholz, een centrale figuur in de collaboratie rond de verkoop van van joden gestolen effecten aan de Amsterdamse Effectenbeurs. De Openbaar Aanklager motiveerde zijn besluit in 1950 met het argument dat vele andere, Nederlandse financiële instellingen, minstens tien keer zo veel van joden geroofde waardepapieren onrechtmatig tijdens de oorlogsjaren aan de beurs te Amsterdam hebben verhandeld. Strafvervolging van Rebholz zou als gevolg hebben dat de naam van bekende Nederlandse bankiers in discredit gebracht zou worden.

Ik deel de mening dat het Centraal Joods Overleg, wat betreft de handelwijze tijdens de oorlog, verontschuldigen moet eisen van de zijde van het bestuur van de organisatie van makelaars aan de Amsterdamse Effectenbeurs, nu AEX genoemd, alsmede van de bankiersvereniging.

Tot nu toe heb ik in Nederland slechts een enkele vertegenwoordiger binnen de joodse gemeenschap gevonden die de aspecten van morele verantwoordelijkheid heel duidelijk naar buiten wil brengen, namelijk Hans Vuysje, directeur Joods Maatschappelijk Werk. Hij schreef aan het Centraal Joods Overleg: ‘De Sjoa was een ongekende situatie, gewone juridische termen kunnen hier niet gebruikt worden. Indien de overheid dat nu weer doet herhaalt zij haar fouten van na de oorlog. De overheid blijkt niets geleerd te hebben. Vergoeding is een zaak van recht en rechtvaardigheid.’ Vuysje stelt terecht voor om in het eerste door het Centraal Joods Overleg te initieren openbaar debat niet de financiële maar de morele aspecten ter discussie te stellen: ‘..de discussie over financien kan pas beginnen nadat de regering een eerste stap gezet heeft in de richting van erkenning van de morele rechten’.

Financiële claims

Inderdaad, pas na het duidelijk in stelling brengen van onze morele claims kunnen we over geld gaan praten. Helaas blijkt het Centraal Joods Overleg weinig aandacht te geven aan de morele aspecten van de discussie over de tegoeden van Wereldoorlog Twee, met verkeerd taalgebruik als gevolg. Er wordt gepraat over de mogelijkheid van een ‘gebaar’ van de Nederlandse regering. Professor Iaac Lipschits schreef over de oorlogsclaims in het dagblad Trouw dat deze niet over een gebaar gaan maar over recht’.

In prive-gesprekken praten vertegenwoordigers van joods Nederland over ‘dat wat haalbaar is in de Nederlandse samenleving’. Het lijkt op angst voor antisemitisme. Het geeft aan dat sommigen bereid zijn om 55 jaar na de oorlog dat waar men recht op heeft op te geven, om daarvoor in de plaats te stellen het rekbare begrip ‘wat haalbaar is’.

Commissie Kordes

De commissie Kordes hield zich hoofdzakelijk bezig met onderzoek naar de Liro-archieven. In haar eindrapport werd duidelijk gemaakt hoe koud en ongevoelig de naoorlogse regeringen zijn omgesprongen met joodse overlevenden van de Sjoa. De commissie stelt voor een reeks van onrechtvaardigheden aan te pakken en daarvoor geld beschikbaar te stellen.

Een van die onrechtvaardigheden heeft betrekking op het feit dat de regering na de oorlog weigerde belastinggelden terug te storten, bedragen die in oorlogstijd door de Nederlandse belastingdienst zijn ingehouden van geroofde joodse rekeningen, zonder dat de oorspronkelijke eigenaren van die belastingmaatregel op de hoogte waren. De belastingdienst ging hiermee door, ook al waren vele rekeninghouders inmiddels vermoord in de gaskamers.

Een andere conclusie van de Kordes commissie was dat het onterecht was om oorlogsslachtoffers na afloop van de oorlog de kosten in rekening te brengen van teruggave van van hen geroofde gelden.

Doorgaande discriminerende praktijken

Twintig jaar na de oorlog, toen Nederland intussen hersteld was van geleden oorlogsschade, onderhandelde de Nederlandse regering uit naam van de Nederlandse oorlogsslachtoffers met de regering van de Duitse Bondsrepubliek over herstelbetalingen. Opnieuw werden slachtoffers administratieve kosten in rekening gebracht. Kordes: ‘Een dergelijke dienstverlening is vergelijkbaar met bijvoorbeeld, de bemiddeling bij het verkrijgen van werk via arbeidsbureaus, of het toekennen van sociale uitkeringen of het nemen van maatregelen tot kering

van plotseling opkomende wateroverlast. De aan deze zaken verboden kosten worden nimmer aan de betrokkenen in rekening gebracht. Ten behoeve van de Joodse slachtoffers dient dezelfde gedragslijn te worden gevolgd. De roof van de eigendommen van de slachtoffers maakt duidelijk deel uit van het leed dat zij hebben moeten ondergaan.'

Ik wijs er op dat een van de conclusies van de Kordes commissie onaanvaardbaar is. Kordes beweert namelijk dat het juist was de Nederlandse wet, die het inhouden van successierechten over erfenissen regelt, toe te passen op de nalatenschap van vermoorde joden. Hier zien wij hoe een gewone wet in een democratisch geregeerd land verwordt tot een perversiteit, waardoor een politiek zwakke minderheid onrechtvaardig getroffen wordt. In een normale situatie sterven de meeste mensen een natuurlijke dood. Kinderen erven en er is gemiddeld eens per 25 jaar sprake van het heffen van belasting in de vorm van het inhouden van successierechten.

In Nederland besloot de naoorlogse regering de regels van de wet strict toe te passen op die ingezetenen, de joden, die de overheid niet heeft kunnen beschermen tegen systematische uitbuiting, roof en moord (in minder dan drie jaar is driekwart van alle Nederlands-joodse burgers vermoord). Dit betekende, dat de overheid er na de oorlog niet voor koos om 1 sterfdatum vast te stellen voor de omgekomen joden, op basis waarvan maar een keer belasting betaald had hoeven worden. Nee, in plaats daarvan werd geprobeerd van iedere omgekomen burger afzonderlijk de sterfdatum te bepalen, om daardoor belasting te kunnen innen op basis van iedere erfgenaam, ook als die erfgenaam zelf was omgekomen en dus ook niet heeft kunnen profiteren van de erfenis. Gevolg: van een erfenis bleef uiteindelijk heel weinig over.

De commissie Kordes doet de aanbeveling de schadeclaim vast te stellen op 48 miljoen gulden in zogeheten 'oud' geld, de waarde gezien over de jaren 40 tot de jaren 70. Maar met renteberekening zou die 48 miljoen oplopen tot 1 miljard gulden anno 2000. Het is zeer de vraag of de Nederlandse regering bereid zal zijn een dergelijke som uit te betalen.

Het Scholten rapport

Het eindrapport van de commissie Scholten houdt zich bezig met de financiële instellingen. Het analyseert o.a het wangedrag aan de Amsterdamse Effectenbeurs. De rapportage over de banken daarentegen is onvoldoende en vraagt om nadere studie. Hier wrekt zich de samenstelling van de commissie en het feit dat het rapport door een gedeelte van de onderzochten gefinancierd is. Vertegenwoordigers van de banken moesten hun eigen sector onderzoeken, een

situatie waartegen de joden tevergeefs hebben geprotesteerd. De conclusies ten aanzien van de bankensector zijn daardoor niet te vertrouwen.

Ik vind daarentegen, ook op basis van de bevindingen van het Scholtenrapport, dat het Centraal Joods Overleg een goed accord gesloten heeft met de verzekeringsmaatschappijen. Het eindrapport van Scholten bevat ook een analyse van problemen en wangedrag van de zijde van het Amsterdams gemeentebestuur, gedurende en na de oorlog.

Een ding is duidelijk. Als binnenkort het rapport Van Kemenade is verschenen, vragen niet alleen de morele claims om verder onderzoek, maar ook een aantal geldelijke claims. Ik denk hier aan, onder meer, het gedrag van de Nederlandse Bank, het lot van in de oorlog onteigende zaken van joden, de kluisjes in de banken, patenten en auteursrechten. Een ander punt betreft het feit dat in de onderhandelingen tussen Nederland en West-Duitsland is uitgegaan van maximaal 80 procent herstelbetalingen. Voor de overige 20 procent werd verwezen naar de verantwoordelijkheid van Oost-Duitsland. Nu de eenwording van Duitsland is voltooid, moet er opnieuw onderhandeld worden over de resterende 20 procent.

Wat staat er nu te gebeuren?

Na de publikatie van het rapport Van Kemenade beginnen de moeilijkheden pas. Naar alle waarschijnlijkheid beveelt Van Kemenade de uitkering van een bedrag in echt geld aan, dat ver beneden de reële claims ligt, zoals die door de commissies Kordes en Scholten erkend zijn. Vele aspecten vragen om nadere onderhandelingen met de Nederlandse overheid. Hoeveel zou de Nederlandse regering moeten betalen, om welke redenen, welke rekenmethode wordt vastgesteld om de waarde van de claims uit te drukken in de geldswaarde anno 2000?

Het is duidelijk dat andere instanties, naast de Nederlandse regering, ook tot uitbetaling moeten overgaan. Met de banken is het onderhandelingsproces pas gestart. Met de AEX, de opvolger van de Vereniging voor de Effectenhandel is nog helemaal niet onderhandeld.

Veel zal nog gebeuren, er kan heel veel misgaan. Voor de Nederlanders in Israel is het van belang via het Platform Israel in alle onderhandelingen met een enkele stem te blijven spreken. Ik sluit niet uit dat te zijner tijd, als de regering de druk opvoert om een compromis te aanvaarden, het Platform zich genoodzaakt zal zien een andere opstelling te kiezen dan het Centraal Joods Overleg. Blijft de

regering onwrikbaar, dan moet wellicht het World Jewish Congress erbij geroepen worden, hoewel dat weer nieuwe problemen zal oproepen.

Uiteindelijk blijft de vraag hoe gelden te zijner tijd zullen worden verdeeld. We zijn er nog lang niet. Dit is een triest vervolgverhaal in delen.

Manfred Gerstenfeld